
ténymegállapítások sötétben és napvilágnál

BRASNYÓ ISTVÁN

AZ IDŐ

A felszántott földek feketéllenek az esőben, s hogy az eső huzamosabban hullik rájuk, ezüstös lesz a színük, de akkorra már besötétedik, és a felhők mögött nincsen nap; s feltehetőleg a napnyugtával eláll a szél is, s utána már, a sötétben, az eső, hát ezt nem lehet szó nélkül kibírni, meglöki az öreg Pipás a baktert a könyökével, s azt mondja neki:

— Megállt az idő.

— Az, az — mondja a bakter —, csakugyan. Hát hogy ezt is megértük, hogy az idő...

Megáll az idő.

Megállt az idő.

S most éjszaka jön, fekete, mint a fekete halál, s bóbiskolnak benne ketten, két jóakarátú ember, néznek kifelé az istállóajtón. Ott kívül meg áll az az átkozott idő, nem mozdul az, ha már egyszer csakugyan megállt. Még csak egy kutya sem vakkant bele, a vasutat meg nem hallani innen, mert messze esik, mint Makó Jeruzsálemtől: Becse vagy Hegyes, ott áll meg a vonat — akinek mehetnékje van, az arra tart, amíg itt minden áll, úgyszólván benne az időben.

De hát a sötét az olyan varázslatos dolog, hogy melyik partjára veti ki az embert, azt már nem tudni előre, így hát fekvé maradnak egymás mellett a sötétben, ki-ki a maga partján ebben az álló időben, amelybe csak néha-néha csorgat bele valamit egy-egy sötét ló a szétvetett lába közül, kint meg csönd, mintha kipusztult volna a világ.

A LAKODALOM

Még elbáméskodunk egy kicsikét itt a padosorok között, úgy teszünk, mintha beszélgetnénk, de csak az időt várjuk, amikor majd szabadulnak

a zenészek, és mint egy kihívást, vetjük oda nekik, hogy hallottad-e már azt, sógor, hogy az én babám egy fekete nő . . .

Erre elkezdik csavargatni a hangszereiket, vagy kifújják belőlük a nyálat, megöregszünk, mire elkészülnek vele, akkorra már a hajnal is ott áll a sátor kapujában, erősen pirkad, és ólmos eső kopog a sátor fedelén, úgy megkeményedik hirtelen, mint a só a vitorlavásznon, mire végre rákezdik: hát furulyálnak, nem mondom, eltart ez délig is, csak legyen, aki hallgassa őket; hanem mi egyhamar elunjuk magunkat, más ötletünk van, hát kiballagunk a sátor elé, hogy járjuk is egy kicsit, úgy brazillósiasan, szóval hergelőzősen, ez meg nem nagyon tetszik errefelé a népeknek, nem értenek ők még az ilyesmihez.

De aztán a csúszós talajon egykettő elvágódunk, fel kellett volna nekik szórni szalmával, teszi is szóvá rögtön valaki, de mi fektünkben már csak az eget méregetjük, ember legyen a talpán, aki felráz bennünket, vagy ismét lábra állít, de hát Rudi komám, mondom, gyere, megkóstoljuk még a szármát, hanem ő nem tágít, azt mondja, fújd meg a szármát, még mindig nekünk húzzák itt ezek a zenészek.

Hát talpra állunk, és összekapaszkodunk, egy jeges fatörzsbe vágjuk a horgonyunkat, és megpróbálunk lépést tartani a zenészekkel, de már ők is szanaszét heverésznek, a nagybögő úgy csúszik a jeges tükrön, mintha befulladt volna ebbe a nagy hajnali folyóba, amelyen most ellebeg.

Az alacsony gyümölcsfák alatt olyan ködös és olyan közel van most az ég, hogy meg tudánk érinteni a zsibbadt ujjaink hegyével.

LÁTOGATÓBAN A NAGYSÁGOS ASSZONYNÁL

Vagy fél órát pumpázza az izzólámpát, közben meg-megrázza, de sehogyan sem akar nyomás lenni benne, mintha üres volna; nem tehetünk mást, elindulunk nélküle, majd utolér bennünket az úton, ha sikerül neki begyújtania a traktort.

Amikor jól elhaladunk, vissza-visszanézünk, ugyan mire jutott, nem látjuk-e meg véletlenül, amikor kifordul az udvarról: de egészen mást látunk, azt látjuk, hogy odafenn áll a tetőgerincen és a kéménybe kapaszkodva néz utánunk, túl nagy már az előnyünk, sehogyan sem érhetne bennünket be, — holnap talán nagyobb szerencséje lesz, így gondoljuk, ahogy ballagunk egymás nyomában az úton.

Tennivalónk ezért a nap folyamán nemigen akad; benézhetünk ma egy kicsikét a nagyságos asszonyhoz, úgysis régen voltunk nála meghányi-vetni a régi időket.

Az a különös érzés, ahogy a nagyságos asszony ott billeg a hintaszékben a verandán, mintha csak a szél hajtaná, vagy lehetséges, hogy a szél is hajtja, ahogy a nádfonat lyukain átfúj: ez az idő szele lesz, amittől mi összeborzadunk, hiszen a búzatáblában egyetlen kalász sem mozdul, és nincs ideje százlépesnyire sem, a kidőlt kerítés mögött, s a levelek is úgy állnak a fákon, mintha azonnal le akarnának szédülni ettől az óriási csendességtől.

És kezdjük visszahajtogatni az időt a fonákjára, amiben igencsak nagy kedvünk telik, de hát önök, mondja, önök nem is ismerhették az én férjemet, vagyis a nagyságos, azaz méltóságos urat.

De mert a méltóságos úrnak ott a képe a falon, mintha csak a szélvész feledte volna ott, mi már soroljuk is, amit a képen látunk: nagy fekete szakállú ember, szemhéjai vörösek, mintha épp ebben a pillanatban hagyott volna fel a sírással, s a tekintete távolba merengő.

— Szakállas? — kérdezi a nagyságos asszony. — Az én uramnak bájusza volt, de szakállá soha. Vagy minek is beszélek, ott van a képen, győződjenek meg a saját szemükkal, — mondja, miközben nyerk, nyerk, nyerk, nyerk, hajtja a szél a hintaszéket.

A KAMASZOK

Alighogy kihozzák a lányok a nagy bográcsot, s még jóformán le sem teszik a ház elé, két kamasz már neki is esik, hogy kinyalja belőle a maradékot, — hát igazán nem tehetnek róla, hogy ilyen nehezen készül az az ebéd.

De mikor lesz még dél, mondják az udvaron, van még idő, az emberek java része alighogy kiment a kapun, azok biztosan meg fogják várni a harangszót, hacsak nem akarnak visszafordulni anélkül, hogy besároznák a lábukat, mert jó kis eső volt az éjjel, úgyhogy most újból kúpozhatják a zabot; még az a szerencse, hogy tegnap készen lettek vele.

Aztán a két kamasz besomfordál a hűvösbe, ott nyújtogatják a lábukat meg a nyakukat, ideje volna már munkára szorítani őket, de nem akarják az emberek, mert még elkeresnék előlük a kenyeret, legjobb úgy, ahogy van, hogy reggel ott maradnak az árnyékban, és néznek ki felé az apjuk után, akinek már különben is elege lehet belőlük.

Az anyjuk meg a faluban nem tűri már az ekkora nagy kamaszokat, kizavarja őket az apjuk után, néha akkora nagy csapat jön össze belőlük itt kinn, mint a Fodor Péter birkanyája, pedig ő csakugyan sokat ad a birkáira, hát aztán nem is csoda, ha eleszik az emberek elől az ebédet, utána meg befekszenek minden jobb helyre, ahol aludni lehet; a kinti népek nem győzik nevetni őket, a bolond falusiak, mindegyikük mellé egy kutyát kellene adni, hogy vigyázzon rájuk.

Mert az itteni gyerekek közül a fele ekkorra már két lovat hajt, ha meg valami nem tetszik neki, hát akkora sorát ejti az annak káromkodásából, hogy forgószél támad a nyomában az udvar közepén, erre aztán meg is hátrálnak előtte, hogy: nézd, nézd a vakarcsát, még majd ebből is ember lesz egyszer, csak még ki kell várnunk előbb, hogy elhánnya a csikófogait.

A FALU TEMPLOMA

Egy helyütt nagyon halmos lesz a vidék, de csak úgy összefüggéstelenül, kinn a földek közepén, lakott helyet még nagyítóval sem lehetne találni a közelben; Haller meg a Mitri majd lefordulnak a traktorról, amikor ott szántanak, úgy megdől velük a gép, az eke meg mindenfélét forгат ki a földből, úgyhogy ezen most elgondolkoznak egy darabig, egy egész esztendeig. Hanem amikor megint oda kell nekik menni szántani, már jó késősen, ős felé, amikor búza alá szántanak, megint csak nem győzik nézni, hogy mi minden van a fekete földben, nem számítva a

nagy kődarabokat meg az azoknál is nagyobb csontokat, úgyhogy már arra gondolnak, talán aranyat is lehetne itt találni egy jó nagy köcsöggel, de hát csak nem fordul ki az a köcsög a földből, nyomát sem látják a mély barázdában.

Erre is aztán gondolkoznak egy jó huját, tavasszal meg, amikor földet kel hordani, hogy feltöltések a volt borjúistállót, mert oda valami különleges, fekete-tarka új fajta tehenek kerülnek majd, de olyan kényesek, hogy nem is felel meg nekik a régi istálló, vadonatújot kell a helyébe összeeszkábálni, ők ketten egyből megkaparintják a földhordás irányítását, és nem a sárga gödröket kezdik lapátoltatni az emberekkel, a legelő szélén, hanem kiviszik őket messzire, el a házaktól, akár tetszik ez nekik, akár nem, és valami halmot kezdenek ott megásatni velük, amelyik szemre ugyanolyan, mint a többi, de aztán mégsem ugyanolyan, mert még a csákányt is elő kell venni, hogy az ember boldogulni tudjon a rengeteg sok téglától, ami ott a föld alatt van.

Hanem aztán valami lila kövön fennakadnak az emberek, ahogy mondják, szeget üt a fejükbe, és csakugyan jókora szeg lehet az, mert mindannyian körülállják és kaparásszák, az ásó élet pengetik rajta, hogy hátha eltörik, de nem törik, úgyhogy meg kell kerülniük, de ott is nagyon érdekes lehet, amit látnak, mert emberfejek fordulnak ki egymás után a földből, vagyis koponyák, úgy nyolc-tíz darab, de más nem tartozik hozzájuk. Azokat számlálgatják meg forgatják, végül kirakják őket a gödör szélére, már hogy mit csináljanak velük azt kérdezik.

A Haller meg a Mitri is csak nézik, ha most lefényképezkedhetnének, nem adnák a fél világért, hogy később majd a lányokat ijesztgessék a képpel a sötétben, bál után. De fényképezőgépe senkinek sincs, hát viszarakják szépen a fejeket, a lila kőnek meg sehol sem akar vége lenni, hát azt is úgy hagyják, és mennek vissza, azzal a kevés földdel, amit feldobtak az emberek, ha van tíz összemarékka, mennek a legelő szélére, ahol nincsenek semmiféle bogyók a földben.

De hát csak volt ott valami, a partoldalban, ez utóbb a véleményük, nem ártana tudósokat hívatni ide, csakhogy azoknak is van eszük, ingyen úgysem jönnek, ha már ilyen kíváncsiak erre felé a népek, biztosan jól megvackolnának maguknak előbb a pénzükből, hogy még több puha legyen a fenekük alatt.

BÍRÓK BÍRÁJA

No de hogy felvitte az isten ennek a Kreicusz gyereknek a dolgát: azelőtt csak közönséges ügyvéd volt, most meg megtették a bírók bírójának a községben: ha azok között akad valami peres ügy vagy elintéznivaló, akkor őhozzá fordulnak, már amikor csődöt mondott az a közönséges bírói tudományuk. A Kreicusz gyerek meg, egy nagy asztal mögött ülve, fekete palástban vagy köpönyegben osztja a bírónak az igazságot, és az ő ítélete ellen nincs már fellebbezés, nagyon jól tudják ezt a község bírái, hát be is húzzák előtte a farkukat, nem mernek ujjat húzni azzal a rettentő nagy hatalmával, amire a tudása által tett szert, vagyis pontosabban a nagy tudománya által, beszélnek a népek, pedig hát abban az időben, amikor még éppen csak hogy kinőtt a pendelyből, mindenki azon volt itt a környéken, hogy pap legyen belőle, vagyis idő-

vel legalább megyéspüspök, mert már nagyon elkelt volna itt a vidéken valami ilyen nagy híresség, akinek talán tiszteletből még igazi palotát is építtetnek a ferde úton.

De hát ha egyszer bíró lett; tisztelték is érte, még ilyen nagy távolságból is az upravások, és remegtek, hogy meg ne jöjjön vele a bajuk a bíróságon —, de amióta hírből tudják, hogy ő az egész bíróságnak az esze, már csak mosolyognak rajta, és engednek a nagy szigorúságból: hiszen őfelettük már nem az ő keze ítélkezik, mely szemmel láthatóan erősebb annál, hogy közönséges ember el tudná viselni az ítéletét.

Hanem amikor az Árgus Lajosnak, aki pedig ide ki való ember, és az öreg Kreicusznak úgyszólván lelki barátja, ahogy mondják, minden várakozáson felül két évet sóz a nyakába malaclopásért és bizonyos üres zsákok jogtalan eltulajdonításáért, sőt más teli zsákok tolvajlásáért, egyszerre elkezdenek gondolkozni az emberek, majdhogynem szavuk sincs az egészre, míg csak nem kerül valaki, aki mindenkinél okosabb, és meg nem magyarázza, miként is esik manapság az ilyesmi.

Hogy a bírók bírása csak kivételes esetekben ítélkezik, és csak kivételesen megbecsült emberek felett, akiket a világ rangban már majdnem bírónak tart, úgyhogy az ítéletnek az öreg Árgus legalább annyira örülhet, mint egy kitüntetésnek, és legalább olyan büszkén illik elviselnie, mint ahogyan Jézus Krisztus vitte annak idején a keresztfát.

FÜGEDI

Valószínűleg volt a földtörténetnek egy olyan korszaka, amikor nagyobbbrészt a Fügediek uralták errefelé a világot, a fákat, az utakat, a bozótosokat, a kopolyákat, meg egyáltalán a földeket, de aztán valahogy elaprózódtak, kisebbek lettek, már nem futotta az erejükből, hogy a nekik szánt tisztet betöltsék, mások jöttek helyükbe, ők meg visszahúzódtak a szalmalyukba, és onnan néztek kifelé száz vagy kétszáz évet, amikor aztán a demokrácia kiharcolta őket, földet osztott nekik, amittől igencsak vakaróztak, egyre csak az járt a fejükben, hogy ezután még majd adót is kell fizetni, dolgozhatnak hiába és ingyen, pusztán csak azért, hogy néhányan azt mondhassák rájuk, hogy azok is a magukén dolgoznak. A fajta emlékezetében még élt, hogy valamikor itt minden az ő hatalmuk alá tartozott, anélkül, hogy eszükbe jutott volna, hogy valójában nem is tulajdonosai az utaknak meg a fáknak, vagy hogy egy lépést is tettek volna annak érdekében, hogy egyedüli és kizárólagos tulajdonosai legyenek ezeknek a földeknek, amelyeknek egy csücskét most rájuk akarják löcsölni; úgyhogy inkább felkerekedtek pereputtyostul, és munka után néztek a környéken: amikor a brigadéros meglátta azt az élemedett pofájukat, alig jutott levegőhöz, meg olyasmit mondott, hogy nem a Noé bárkája ez, ahová minden fajtából kötelezően be kell venni egynéhányat, hiszen nyoma sincs az özőnvíznek, menjenek csak vissza isten hírével oda, ahonnan jöttek.

Ott táboroztak egy hétig a szabad ég alatt, az asszonyok mostak és főztek a téglákra állított fazekakban, éjszakára meg ott voltak nekik az istállók, állatok lehelete párázta be az arcukat, még majdnem hogy boldogok is voltak. Végül aztán keményfejűségük láttán a brigadéros ki-

utaltatott nekik egy cselédlakást, miután hírül vette, hogy nincs ezeknek hol máshol lehajtani a fejüket, olyan szegények ezek, mint az ecet.

Akkor kerültek ide a Fügediek végérvényesen, körülbelül úgy, mint aki messzi földről érkezik haza, és elhatározza, hogy többé nem kerget kalandokat és délibábót.

Hanem a Jóska gyerek, teszik szóvá a népek, vagy már nem is annyira gyerek, mert már lassan katonasorban lesz, éjszaka mindig kilopja valakinek a lovát az istállóból, hogy abból egy igazi lovasbetyár válik előbb-utóbb, a bakter is csak azt veszi észre, hogy nincs a ló, de hát éjszaka nincs kinek bejelenteni, hajnalban meg már megint ott a ló a helyén, igaz, csupa tajték, meg a füle hegyéig csatakos, alig lehet talpra állítani, olyan puha, mint a mosogatórongy, hogy hol járt az éjszaka és hol nem járt, azt csak találgatni lehet, úgyhogy erősen kezd a népeknek a begyében lenni a dolog, mert ki a csudának tetszene, ha a lova megköti magát az istállóajtóban, és ki sem lehet verni az udvarra, mert inkább lefekszik, és tettet, hogy megdöglött.

Hát ilyesmikre tanítja ez a lovakat — akár a cirkuszban, olyan már az istálló; de aztán csak a brigadéros fülébe jut a dolog, és hogy elejét vegye a vasvillázásnak, beküldi a Jóska gyereket a kendergyárba, az éjszakai váltásba, hogy hátha ott a tilolóknál leszokik a csintalankodásról, mert különben beszélhetnek annak, csak sunyin nevet, meg a napba tekinget, biztosan azt nézi, hogy mikor lesz már este.

Így húzza ki a telet, de tavaszra elfogy a kender, mert olyan kevés termett belőle, úgyhogy a Jóska gyereket visszaküldi a kendergyárból, menjen szántani vagy kapálni, lassan annak is itt lesz az ideje. Ő meg kapálgat is, igaz, immel-ámmal, a lányok segítik ki a sor végén, ahol a lovak megint csak kezdenek kidőlni még a kapálókéből is, hát megint csak szívják a fogukat néhányan, de hát mit tudhatnak azok.

Amúgy meg olyan elmaradott, csak sokára viszik el katonának, de amikor elviszik végre, fellélegzik a brigadéros is, ezt sem látjuk egyhamar, mondja, már azt gondoltam, hogy sehogyan sem tudok vele zöld ágra vergődni.

TIZENKÉT ARAB

Régóta hajtogatják már a népeknek, hogy valami emberek jönnek majd ide kitanulni ezt a becses szakmát, aminek a népek itt a környéken minden idejüket szentelik hajnaltól sötétedésig, legalábbis úgy tűnik; de hát nem nagy tanulnivaló van ezen, mondja a Beleböki, a többiek meg csak hallgatják: nekifekszel a sor elején a kapával, és ha nincs eszed, akkor csinálod istenigazában, és már a harmadik sor derekán kidőlsz, ha meg van még valamennyi eszed, akkor úgy teszel, mintha csinálnád, de közben már a szombat estén jár az eszed, amikor majd a saját kezre tevékenykedsz a sötét utcán benn a faluban, — vagy csak álmodozol kedvedre, persze nyitott szemmel, mert különben a kapá beleszalad az ember lába ujjába.

Hogy valami afrikai népek jönnek majd ide, onnan, ahová a fecskék járnak telelni, mire a Hallert meg a Mitrit kitelepíti a brigadéros a fészükéből, megteszi önekik arra az időre az istálló is, amíg a jövevények itt vendégeskednek, mert ők ketten úgys a tehénistállóból másztak fel egye-

nesen a legelső traktorra, hát most majd felidézgetik esténként egy kicsit az emlékeiket, mert rövidebbek lesznek már a napok, az esték meg hűvöseks, nem lehet már olyan nagyokat csatangolni a vidéken.

Ők meg erre azt mondják, hogy inkább másik upravát keresnek maguknak, de azért csomagolnak, rakják a pokrócukba meg a ládájukba a reves holmijukat, persze hogy csak vacakolnak, nyugtatja az embereket a brigadéros, mert ki látott már olyat valahol is ezen a világon, hogy két bolondot ültessenek ugyanarra az egy traktorra, amelyik a legszívesebben egyáltalán nem üzemelne.

De aztán egy reggel ott állnak valami barna képű gyerkőcök az istálló előtt, a fene tudja, hogyan kerültek oda, vagy honnan vezették őket elő a sötétben, kerülgetik őket a népek, de szólni ugyan nem tudnak hozzájuk, ha csak az öreg Ruth nem tudna velük szót váltani, mert ő még Bolíviát is megjárta, és olyan nyelveket tudott, amilyeneket senki más nem beszélt a világon, milyen nagy kár most, hogy már vagy két éve lesz, hogy meghalt. Azok a gyerkőcök meg csak álldogálnak ott, és meresztgetik a szemüket, mintha a Füleks szalmakalapjától tartanának a legjobban, azt állandóan figyelemmel kísérik, hogy már neki magának is sok, a legszívesebben valamelyik öszvér fejébe nyomná, ha nem félne, hogy megeszik. Aztán ahogy kel a nap, az eltereli a figyelmüket, mindannyian arra fordulnak, és gunnyasztanak, mint valami fekete gólyák, de olyan cingárák, hogy a népek azt kezdik fejtegetni, miként lehetne felhizlalni őket.

Végül a brigadéros tereli el őket onnan, amikor megérkezik az oktatójuk, meg az embereket is szétkecéri, de hogy feltűnés nélkül mozogjanak, azt mondja, azok meg nem tudják mire vélni: hogy mozogjanak most, vagy ne mozogjanak?

A KOCOGÓ

Most, hogy ilyen korán sötétedik, már a tyúkokkal elhúzódnak az emberek, aztán csak bámulnak kifelé a sötétbe, vagy elmennek kártyázni az istállóba, ott legalább a bakter lámpája világít a gerendán; de az udvaron már olyan nagy a sár, hogy a lustábbja legszívesebben nem is mozdulna, csakhogy még a nyáron elfogyott a petróleum, azóta olyan kis kannákban hordják a faluból, de csak azok, akiknek otthon családjuk van, hogy legyen mivel világítani a gyerekeknek, amikor lefekszenek.

De hát ennek mindig csavarra járt az esze, mondják a népek, meg mindig arra figyelmeztet, amire nem kellett volna, hát akkor most nem is csoda, hogy kiszökik a Haller traktorához, és addig babrálja rajta a csapokat, míg nem kezd el csorogni belőle a benzin, aztán meg, amikor a lámpája telefolyt vele, nem tudja, vagyis akkorra már elfelejti, hol kell megcsavarni, hogy elálljon a folyása, úgyhogy az orra előtt folyik bele a sárba a Haller benzinje, de még ekkor sem szólna senkinek sem, hanem csak viszi a lámpáját meggyújtani, most az egyszer aztán istenigazából túljárt a saját eszén, csak még nem tudja, hanem épp idejében értesülni fog róla.

Mert amikor meggyújtja a lámpát, az, mint valami tüzes léggömb, egyszerre csak emelkedni kezd a mennyezet felé, de aztán félúton meg-

gondolja magát, szétpukkan, s ahova a darabjai csapódnak, egy láng lesz tőle minden, még a fal is lángol, meg a mennyezet, csupa tűz lesz tőle a ház: a bőréen is van egynéhány tenyérynyi folt, meg azon a szakadozott gúnyáján —, hát ettől úgy elkezd fütyülni, mint a falusi sziréna, amire néhányan csakugyan átkorásznak az udvaron, és minden fellelhető kezebelivel oltani próbálják rajta a tüzet, végül a szalmazsákot dobják rá, és azon tapiskálnak, amíg nem lesz mindennek olyan szaga, mintha disznót pörköltek volna, pedig hol vannak még a disznóvágások.

Aztán meg a Hallert keresik, hogy vigye be a traktorral a faluba a doktor úrhoz, hátha az lelket tud bele verni, lássák már valami hasznát annak a bűdösmasínának. De hiába kurblizgatja vagy negyedórát, nem akar beindulni egy istennek sem, nem a Hallernak, mire végre kideríti, hogy az utolsó cseppig ellopták a benzinjét, pedig ekkorra már csuromvíz rajta a kabát, még a kalapja karimáján is mocorog lefelé egy-két verejtékcsopp.

Hát persze, mondja a Fülek, mert mi a fenéből rakott volna tüzet a saját hátán a tökéletlenje, úgyhogy most kocsin kell vinni ebben a derékig érő sárban, csak nem tudni, melyikük fog jobban nyikorogni, a kocsí vagy ő ezen a hosszú úton, mire lépésben a faluba érnek velük a lovak.

A MATILKA

Megveszi magának a harisnyát, de azoknak a cudar kölköknek, még mielőtt felhúzná, az az első dolguk, hogy jól összefogdossák, még tán a szeme is leszalad, hát ezt csakugyan nem lehet kibírni, nem lehet ezektől az embernek egy rendes darabja, mert azt rögtön lehúzzák róla, és összemocskolják, hempergetik a konyha sáros földjén, ahová a kicsik szó nélkül guggolnak le még napközben is pisilni.

Csakhogy nemrégén még ő is ugyanúgy guggolt oda a többi sorába, ez az, amit, úgy látszik, elfelejtett: hiába csapdossa az öreg Fingó a földhöz a kalapját az ajtó előtt, hogy a zuhogásra mind kitódulnak a népek, mert olyan az a kalap a beleivódott verejtéktől meg portól, mint a páncélsisak, nyugodtan rá is ugorhatna, még csak meg sem görbülne a súlya alatt.

De beszélhet ő most már a Matilkának, amit akar, azt a vak is látja; elmegy, és csak sokára hallani, hogy férjhez ment valami kopasz városi szabóhoz, — el-elballagnak az emberek a vásárookra nézni a szabót, de nincs rajta semmi különös, még csak nem is árul olcsóbban, mint a többiek, ezt állapítja meg hosszab utánajárás után a Hebegő.

Aztán meg olyasmit hallani, hogy már megint baj van a harisnyával, hogy már megint összefogdosta valaki, azzal a különbséggel, hogy a harisnya most a Matilka lábán volt, és most a szabó fúj nagyokat, és a cégtábláját döngeti a méterrúddal odakinn az utcán, össze szoktak szaladni a csudájára a városi népek; hát nem megmondtam, csavargatja a nyakát az öreg a ház előtt, de talán nem is a Matilka az oka, mert ő mindig boltos szeretett volna lenni: itt árulta a gyerekeknek a papsajtot az árokszélen még pár esztendővel ezelőtt is.

Sose jön vissza most már a Karolin, teszi szóvá valaki a ház előtt, mintha hiányozna neki, vagy többet tudna róla annál, hogy már évekkor elment, és még csak azt sem hallotta senki, hogy hová. Még az öregek is csak lapítanak, ha valaki jószándékúan érdeklődik felőle, az a lány is, mondják, de hát ő tudja legjobban, hogy mit csinál.

De aztán mégis megérkezik, halottak napjára, jön végig a dűlön a nagy sárban, emelkednek is már néhányan, hogy elébe menjenek, hanem csak akkor látják, hogy földig érő fekete csuha van rajta, úgyhogy senkinek sincs bátorsága elébe menni, a csuha meg a gombolásán, ahogy lépked, ki-kinyílik, látni a vérpiros bélését is, hát valami pap lett a Karolinból, vagy mi a csuda, ha már így kell neki öltözködni.

Aztán ahogy beér az udvarra, csak keresztülvág rajta, mintha mit sem adna arra a szűk ösvényre, amin a többiek járnak, és néha a pap is szokott róla prédikálni, ha kijön a sorra misét tartani a kápolnában. Megy át az udvaron szálfegyenesen és emelt fővel, néha, igaz, megbicsaklik egy kicsikét a bokája, amikor a disznótúrásokat lépi át, de egyenesen az ajtajuk felé megy, és ügyet sem vet senkire; még az a szerencse, hogy emlékszik rá, melyik is volt az ő ajtajuk, mondja a fogú Feri, mert különben meg kellene kérdeznie, és az csakugyan nehezebbre esne, ha már így elvadult az emberektől.

És ahogy bemeleg az ajtón, nem is látják két napig, pedig mindenütt róla susstorognak, sehogyan sem tudják megfejteni ezt a nagy titkot, az öreget most későbbre hagyják, majd ha elment a Karolin, akkor fogják csak sarokba szorítani és alaposan kivallatni.

De ahogy elmúlik a két nap, megint ott áll a Karolin az ajtóban, ugyanabban a fekete gúnyában, és elindul vissza, amerről jött, ugyanazon a nyomon, mintha még látná, pedig azóta már alaposan összemáskálta az udvart a jószág. Ugyanolyan egyenes tartással jár, a lába most is ugyanúgy megbicsaklik egy kicsikét a disznótúrásokban, és most sem vet még csak egy pillantást sem az emberek felé, pedig nagyon várják: hát elvárhatják.

Elsőnek a Beleböki röhögi el magát, a mi nevelésünk, mondja, igazi proletárnevelés, a kutya-fáját.

Amikor az öreg kiér, még tartja magát a nevetés a levegőben, s már érdeklődnek is tőle, hogy osztan kend nem kapott olyan fekete gúnyát, jót tenne az éjszaka a sötétben a tojvalok, no de a tojvalok ellen, legalább nem látnák meg benne, s a brigadérosnak nem kellene panaszkodni, hogy az éjszaka ellopták a baktert.

Ami igaz, az igaz: a muhar már nagyon megérett, már rég le kellett volna kaszálni, de a Haller, amikor a Mitri nincs a közelben, úgy összetöri a fűkaszálót a legelső barázdában, hogy azt csakugyan meg lehet nézni, az a Ritkánkopoginak egy egész esztendei munkájába fog kerülni, mire úgy-ahogy megjavítja, a muhar meg nem várhat egy percet sem, mert már így is szórni kezdi a magját, a népeknek meg nem nagyon akarózik kaszálni, mert a muhar kaszálása szóba sem került, hogy az az

ő dolguk lenne, hát szaladgálhat most a brigadéros, amíg embereket talál, akik hajlandónak mutatkoznának azonnal lekaszálni.

De azok a falusiak csak pöffeszkednek a házuk előtt a deszkapadon, meg azt hajtogatják megállás nélkül, hogy öreg már az a muhar, legjobb lesz most már meghagyni magnak, — az már csakugyan feltűnő, hogy mennyire ismerik ezek a más dolgát, mintha mindennap kijárnának megnézni, hogy mire végzik a népek, hát a brigadéros meg is fogadja ott azon nyomban, hogy ha kell, a padhoz kötötteti őket egy álló hétre is, de leszoktatja őket arról az ócska szokásukról, hogy a birtok földjeire járjanak szajrézni még világos nappal is.

Aztán karikázik vissza, ahogy elment, de nagyon húzza maga után a port az úton, csakugyan sürgős lehet neki a dolog, hanem a Mötök már készíti a kaszáját, kalapálja a hűvösön, hogy azt mondja, majd ő megmutatja, lekaszálja ő azt a muhart holnaputánra, ha másképp nem lehet, hát isten nevében is. Hogy ez még a kaszáját is magával hozta, áprendálják a többiek a háta mögött, meg még a régi takarója is megvan, nem is kell neki újat vágni a vadszilvafáról, meg a kaszaköve is, az olyan vékony már, mint a papír, csoda, hogy el nem törik, ha ránéznek. De ő csak erősítgeti, hogy levágja ő azt a muhart egymaga, sehogyan sem lehet kifogni rajta, úgyhogy a brigadéros is elengedi végül, ugyan mire jut, ha már annyira biztos a dolgában.

Hát ez úgy kaszál, szalad befelé a földeken keresztül a Fülel, mintha csak a vízbe mártogatná a pengét, ettől csakugyan lehetne ezt-azt eltánni, itt meg úgy él megbújva, mint a pincebogár a káposztáskő alatt.

Erre aztán mind kimennek, és nézik: csakugyan, jobban halad tán, mint a Haller gépje; de amikor délben a fa alatt szunyókál a kastélykertben, a Ritkánkopogi zöld almákat húz végig a kaszapengén, hogy jól beléjük vágjon, ott szedi azokat is a fa alatt, és csak vigyorog azzal a ritkás fogú szájával, nem hiába ért legjobban errefelé az acélhoz, el is veszi a Mötök kaszája életét, hogy délután, amikor kaszálni kezd, úgy tűnik, többre jutna, ha letenné a kaszát és kézzel csupálná a földből a muhart: de úgy látszik, nem abból a fából faragták, hogy még az ilyen is csodálkozzon, — ott látják később a bolt előtt, ahogy pálinkával mosogatja a kaszáját, de olyan vigyázva, mintha vérzene, és csak a maradékból hörpint fel maga is egy jókora kortyot, amikor a kaszapengének, úgy látszik, már eleget adott inni.

Aztán meg csak a Feró gyerektől üzen be, no de épp a kovácsnak üzen, a Ritkánkopoginak, hogy csak vigyorogjon azokkal a ritkás sárga fogaival, mert úgysem sokáig fog vigyorogni, ha képen teremti, hogy itt-ott marad mutatóba egy-egy a fogaiból, csak legyen még türelemmel egy kicsit, míg befejezi a kaszálást, mert ha ennyi az irigye, éjszakára sem hagyja most már abba, mert jó kis kasza az, jobban vág az, mint a Ritkánkopogi esze.

A STAFÉTA

A por az út közepén, ahol a traktorok járnak, legalább bokáig ér, pontosabban nem is mérte senki, nagyon elkelve már egy kis eső, de hát ha egyszer nem esik, ki tehet róla; de ennek ellenére behozzák a fiúkat a birtokról egy pótkocsin, túlélük, mást nem lehet rá mondani, csak a

szemük világít a fejükből a fényes délben, amikor keresztülugrálnak a kocsioldalon: de ezek mind gatyában jöttek, jó bőre van rajtuk szabva sárgavászomból, meg a piros ingük is elég furcsa, hogy mindegyikük olyat visel, alighanem valami csapatot alakítottak, és azt jöttek megjelenteni a falunak, mintha még azok nem láttak volna olyat.

Hogy milyen hamar szétszélednek, az csakugyan csodálni való, hármas csoportokban ugranak be a mellékutcákba, ahol ilyenájt csak a libák legelésznek a kocsiút szélén, de ők nem sokat adnak erre, hanem szaladnak felfelé a rövid utcákon, és ott helyezkednek el a sövények mellett, mintha várnának valamit, ami majd csak később fog bekövetkezni, úgy-hogy addig nyugodtan elszívhatnak egy cigarettát.

És amikor már mindenki föltehetőleg a helyén van, még a legtávolabbi utcasarkon is, kihúzzák a visszamaradt fiúk a csillagos stafétát a traktor orrából, amivel a hűtő nyílását dugták be, és enyhe futólépésben indulnak el a főutcán a talpuk alatt szétcsapódó porban, hárman vannak ők is, a Kócsik Lajcsi, a Högyér gyerek, meg középen, a bal kezében a stafétával Beleböki, akit már úgy ismernek a faluban, mint a rosszpénzt.

A kerítések mögött, amerre elhaladnak, csak megjelenik egy-egy ember, s ha nincsenek is sokan, akik nézik, mégis lesz ennek olyan híre, hogy a falusiaknak nem is jut más tőle hirtelen az eszükbe, mint hogy ők is szervezzenek egy csapatot, de csak olyan harmadrangút, amelyiknek nincs egy tisztességes meze, s aztán ha kihívják a fiainkat, már úgy is kezdenek egyezkedni, hogy azok játsszanak csak piros mezben, vagy hát amilyenben akarnak, az övéké lesz a többi maradék szín; vagyis az ő színük, mert a csapat nem lesz egyformában, nem fontos, ők ugyanis csak győzni akarnak, mert így szeretnék megvédeni a falu becsületét.

Hát erre a Beleböki akkorát röhög a vezetőik szemébe, hogy azok már tán látatlanból is földadnak a meccset, de nem tehetnek semmit, mert a Beleböki kijelenti, hogy vasárnap délután ott lesz az egész csapat a faluban, akkorra lehetőleg ácsoljanak kapufát, — ha labdát nem tudnak szerezni, az nem baj, visznek ők kettőt is, de aztán nehogy bakancsban jöjjenek futballozni, mert az nem járja, jobb lesz, ha bocskort húznak, azzal legalább nem tudnak majd annyira bokázni.

A HÍR

A hírre, hogy pár hónapon belül elviszik a lovakat meg a két pár öszvért, úgy rántják fel egy vállmozdulattal az emberek a hátukra terített kabátot, mintha csakugyan le akarna esni; odahaza mindenki a megtakarított pénzét számolja, aztán megszámolják a malacokat is, hányon lehet túladni anélkül, hogy azok a vásott kölykök egy pillanatra is ki lennének téve az éhenhalásnak, meg magja se vesszen a fajtának.

A hírre a brigadéros egy hétig sem mutatkozik, váratlanul állít be hajnalban az istállóba, amikor a lovakat vakarják a népek, hát csinálgatjuk, mondja, pedig megszokhatta volna már annyi év alatt, meg most is láthatja, de aztán többet nem szól, mintha mindent a népekre bízna. Csak sokára hallják másoktól, hogy házat vett a faluban, de nem is olyan olyan hűdedű ház az, még a gerendák is akácfából vannak benne, hát

ettől mindenki olyan ideges lesz, mintha hidegrelős volna, alig sikerül a Belebökinek leállítani az apraját, hogy igazából hajba ne kapjanak.

Még hogy a faluba menjenek, hát ettől csakugyan borsózik a hátuk, azt már nem lehet megszokni, olyan lesz az, mintha az ember, hogy úgy mondjuk, vendégeskedne a tulajdon életében. Akkor inkább már a sort választják, ott az udvara végéből nyugodtan kiabálhat az ember szélbe, nem kell attól tartania, hogy nekiütődik valaminek a hangja, meg a szemét sem rontja az a sok közeli fal, éppolyan messzire lehet látni, mint innen.

Hanem az az egy hamarosan kitűnik, hogy többen lesznek olyanok, akik innen ugyan nem fognak egyhamar elmenni, mert azoknak nincsen hová lenniük az ég alatt, s most bajban is vannak; de aztán üzennek valami úriemberformától a direkciónak, hogy aki véletlenül tovább akar tanulni, az hagyhat csapat-papot, és hajnalra ott legyen a kastély mellett a jégveremnél, másra nem kell hogy gondja legyen.

De hát a brigadéros, kérdezik az emberek, mintha helyet akarnának neki szorítani maguk között, hogy ő miért nem jön velük, nem lennének annyira magukra hagyatva.

Erre az az úriemberforma azt mondja: de hát az az ember analfabéta, nem látták még, hogy a nevét is milyen akadozva írja le, ezzel úgy látszik, nemigen dicsekedett a népek előtt.

Hát szó mi szó, de köztünk maradjon, mondják, hanem azért mindig volt benne valami falusias, annak ellenére, hogy ide húzott, pedig ezzel az erővel amoda is húzhatott volna. Épp ezért így is marad meg most már az emléke: jó ember volt, bár néha egész nap mást sem csinált, csak a micsodáját vakargatta.